चण्डप्रतिज्ञः चण्डः

◆ (सं०) रणजितठाकुरः

चित्तौडराज्यस्य राजा राणालाखः । राज्यशासने नितरां दक्षः सः । तस्य पुत्रस्य नाम चण्डः इति । युवराजः सः सर्वासु युद्धविद्यासु प्रवीणः राजनीतिकुशलः च । दृढकायस्य तस्य सौन्दर्यम् अपि अपूर्वम् एव । तस्मात् तस्य नाम सर्वत्र ख्यातं जातम् ।

जोधपुरस्य राजा चण्डस्य कीर्तिं श्रुतवान् आसीत् । सः स्वपुत्रीं चण्डाय दातुम् ऐच्छत् । तस्मात् सः मन्त्रिणः द्वारा विवाहप्रस्तावसूचकं नारिकेलं चित्तौडं प्रति प्रेषितवान् ।

जोधपुरनरेशस्य मन्त्री नारिकेलसहिततया चित्तौडस्य आस्थाने उपस्थितः अभवत् । तदवसरे राजा लाखः सिंहासने उपविष्टः आसीत्, युवराजः चण्डश्च पार्श्वे एव आसीत् । उपस्थितं जोधपुरमन्त्रिणं दृष्ट्वा राजा लाखः परिहासेन अवदत् - ''नालिकेलं तु चण्डाय आगतम् । मादृशाय वृद्धाय को वा नारिकेलं प्रेषयेत् ?'' इति ।

एतस्य श्रवणात् चण्डस्य मुखं गम्भीरं जातम् । सः गाम्भीर्येण अवदत् - ''परिहासाय एव वा मम पित्रा एतस्मिन् विवाहप्रस्तावे आसक्तिः दर्शिता । अतः एतत् नारिकेलं तेनैव प्राप्येत । एषा राजाकुमारी मम मातृतुल्या जाता ।''

एतत् श्रुत्वा लाखः स्तब्धः । ''परिहासवचने याथार्थ्यबुद्धिः न करणीया । वृद्धस्य मम विवाहेन किम् ?'' इति वदन् राजा लाखः पुत्रं बोधयितुं प्रयासं कृतवान् ।

किन्तु चण्डस्य तु सङ्कल्पः दृढः एव आसीत् । ''जोधपुरनरेशस्य पुत्री मम माता एव भवेत्'' इति दृढतया अवदत् सः । तस्य बोधनाय बहुभिः ज्येष्ठैः प्रयासः कृतः । किन्तु स्वनिर्णयपरिवर्तनं न ऐच्छत् चण्डः ।

अन्ते राजा लाखः सक्रोधम् अवदत् - ''यदि जोधपुरनरेशस्य पुत्री मया परिणीयेत तर्हि तस्याः पुत्रः एव मम उत्तराधिकारी भवेत् । भवता राज्यं न प्राप्येत'' इति ।

''भवतु नाम । तेन न कापि चिन्ता मम । अहम् आजीवनं ब्रह्मचारिव्रतं पालयिष्यामि'' इति सहर्षम् अवदत् चण्डः ।

अग्रिमे काले जोधपुरनरेशस्य पुत्री राज्ञा लाखेन एव परिणीता । चण्डः तु ब्रह्मचारी सन् एव वर्षाणि अयापयत् । राज्ञ्या कश्चन पुत्रः प्रसूतः अपि । तस्य नाम मुकुलः इति निश्चितम् ।

कदाचित् राजा लाखः गयाक्षेत्रस्य रक्षणाय गतः सन् तत्रैव मरणं प्राप्नोत् । एतस्मात् समग्रः देशः दुःखग्रस्तः जातः । मन्त्रिणः चण्डम् अवदन् - ''राजपुत्रः मुकुलः इतोऽपि अल्पवयस्कः । अतः भवता एव सिंहासने उपवेष्टव्यं, राज्यं पालनीयं च । राज्यम् अराजकं कदापि न स्यात्'' इति ।

चण्डः सिंहासनारोहणं सर्वथा न अङ्गीकृतवान् । अल्पवयस्कं विमातुः पुत्रं मुकुलं सिंहासने अभिषिच्य मन्त्रिणां साहाय्येन राज्यपालनभारं निर्वहन् सः अनुजस्य राजमातुः च सेवां श्रद्धया कृतवान् आजीवनम् ।